

DOI: 10.33270/02253002.4
УДК 34.047

КРИВИЦЬКИЙ Юрій*

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії, історії та філософії права Національної академії внутрішніх справ

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7063-4725>

Методологічні підходи в структурі методології дослідження правової реформи

Анотація. Узагальнено, розширено й обґрунтовано наукові знання про місце, роль і гносеологічний потенціал методологічних підходів у системі методологічного інструментарію вивчення правової реформи. Проаналізовано сучасні погляди на зміст, структуру, особливості та можливості методології науки, методології правознавства, методології правового пізнання. З'ясовано, що методологія правових досліджень й уявлення вчених про її потенціал сформувалися історично, в контексті філософії та науки про метод як шлях пізнання й розуміння явищ об'єктивного світу. Методологія сучасного правознавства є складним соціокультурним феноменом, у якому яскраво відображено специфіку гносеологічного дискурсу правового життя, його компонентів і рівнів. Запропоновано методологією дослідження правової реформи вважати концептуальний виклад ідеї, мети, вектора, змісту і складових методологічного інструментарію, що забезпечує отримання релевантної, об'єктивної та систематизованої інформації про основні властивості правової реформи. Доведено, що необхідний для комплексного вивчення природи правової реформи гносеологічний арсенал має різний характер і є багаторівневою, мозаїчною та інтегративною системою адаптованих методологічних знань. Для забезпечення достовірності й обґрунтованості результатів опрацювання сутності правової реформи виокремлено світоглядні, філософські, наукознавчі, соціологічні та теоретичні засади; принципи наукового пізнання; методологічні (концептуальні, наукознавчі) підходи; загальні методи мислення, філософські, загальнонаукові, конкретно-наукові (приватнонаукові) методи. До основних методологічних підходів дослідження правової реформи належать: аксіологічний, антропологічний, герменевтичний, діяльнісний, компаративний, системний, феноменологічний та ін. Акцентовано, що слід розмежовувати методологічний (концептуальний, наукознавчий) підхід дослідження правової реформи як складову методології її осмислення та дослідницький (науковий) підхід до розуміння правової реформи як компонента теорії правової реформи. Такий підхід до опису архітектури методології наукового дослідження правової реформи не заперечує доречність, можливість і необхідність інших варіантів її структури, а, навпаки, передбачає їх збагачення та взаємодоповнення, цілісність сприйняття, оскільки побудова різноманітних класифікацій або виокремлення відмінних складових методології конкретної наукової розвідки не є самоціллю. Вони зумовлені потребою встановлення взаємозв'язків між її компонентами, рівнями, що є необхідним для правильного вибору арсеналу методологічних засобів (принципів, підходів, методів) загальнотеоретичного дослідження відповідно до внутрішньої закономірності правової реформи й особливостей наукового знання з цієї проблематики.

Ключові слова: методологія; методологія юридичної науки; методологічний підхід; реформа; суспільна реформа; правова реформа; теорія правової реформи.

Історія статті:

Отримано: 15.08.2025

Переглянуто: 05.09.2025

Прийнято: 01.10.2025

Рекомендоване посилання:

Кривицький Ю. Методологічні підходи в структурі методології дослідження правової реформи. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2025. № 2 (30). С. 31–40. DOI: 10.33270/02253002.4

*Відповідальний автор

© Кривицький Ю., 2025

Вступ

Розвиток правової науки в Україні зумовлений інтеграційними й глобалізаційними процесами, що відбуваються в Європі та світі, її переходом від методологічного монізму до світоглядно-методологічного плюралізму. Це своєю чергою зумовлює необхідність концептуального перегляду традиційних уявлень про правові й державні закономірності, а також поглибленого осмислення ролі юридичної науки в сучасному суспільстві. Ґрунтовне вивчення правових і державних явищ, визначення принципових орієнтирів розвитку правознавства є найважливішим напрямом наукових досліджень, ефективність яких має ґрунтуватися на методології правознавства. Саме тому формування методологічної системи є першочерговим завданням сучасної юриспруденції. Українськими важливими ці питання є для української правової науки (Kelman, Kotukha, & Koval, 2017; Khridochkin, & Makushev, 2017).

Загальновизнано, що методологічні дослідження є необхідною умовою розвитку науки. Адже в кризові історичні періоди вчені завжди повертаються до питань методології дослідження, що актуалізуються в часи суспільних реформ, докорінних трансформацій системи цінностей, світоглядних основ та орієнтирів соціуму. Адекватність вивчення економічних, культурних, політичних, екологічних і соціальних перетворень, результативність досліджень нових правових реалій повинні ґрунтуватися на сучасній системі теоретичних уявлень, сформованих унаслідок перегляду філософських засад і методів наукового пізнання права (Kelman, 2011). Оновлення юридичної методології, крім антропологізації, глобалізації та деформалізації, детерміноване процесами глокалізації, локалізації, правової глобалізації, кризою низки міжнародних правових принципів, норм, інститутів, руйнуванням правових засад міжнародної безпеки, суттєвим підвищенням геополітичної напруженості, які призводять до посилення ролі й значення ідеологічних постулатів правового розвитку, актуалізації праворозуміння, юридичної доктрини, трансформації уявлень про спрямованість розвитку правової системи крізь призму співвідношення принципів міжнародної безпеки й національного суверенітету, універсальних і конкретно-історичних правових принципів, норм, стандартів, інститутів у правовій системі, утвердження принципів і стандартів верховенства права, прав людини, демократії, посилення ролі інститутів громадянського суспільства в правовій системі, новелізації методологічних підходів, прийомів і методів, формування в юридичній науці загальних засад геогенезису (Udovuka, 2011).

Ступінь достовірності пізнавальної діяльності визначають як відповідність її результатів «реальній ситуації», що залежить від обрання й використання правильного напрямку та оптимальних засобів наукового дослідження. Саме тому

питання методологічного забезпечення є першочерговим для теоретичного осмислення в будь-якій предметній сфері. Лише за умови використання сучасної методології українська юридична наука зможе виконати поставлені перед нею завдання з розроблення й доктринального обґрунтування правової реформи та механізму її реалізації відповідно до міжнародних і європейських правових стандартів у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, функціонування демократичних інститутів.

Передовий світовий і національний досвід розвитку правової науки засвідчує, що кожному правову реформу зумовлюють методологічне й теоретичне підґрунтя, належний науковий та ґносеологічний супровід. Поєднання стратегії й тактики правової реформи з юридичною наукою сприяє подоланню деструктивних суспільних процесів. Розроблення методології науки загалом і правничої зокрема – це один із провідних напрямів діяльності українських та іноземних учених, який має важливе значення для здійснення правового реформування в новітніх умовах. Теоретико-методологічним підґрунтям наукової розвідки є доктринальний доробок С. В. Бобровник (2011), Т. З. Гарасимів (2023), С. Д. Гусарєва (2005; 2011), М. С. Кельмана (2011; 2013), А. А. Козловського (1999), М. І. Козюбри (2014; 2018), М. В. Костицького (2022), Н. М. Оніщенко (2020), Л. В. Петрової (1998), О. Д. Тихомирова (2005), Л. Г. Удовику (2011) та ін.

Метою статті є узагальнення, розширення та обґрунтування наукових знань про місце, роль і ґносеологічний потенціал методологічних підходів у системі методологічного інструментарію вивчення правової реформи. Для її досягнення сформульовано такі завдання: по-перше, проаналізувати сучасні дослідження змісту, структури, особливостей та можливостей методології науки, методології правознавства, методології правового пізнання; по-друге, виокремити й схарактеризувати основні методологічні підходи дослідження правової реформи як компонента (рівня) методології наукового осмислення її природи.

Матеріали та методи

Успіх правових досліджень переважно зумовлено використанням науково обґрунтованої методології. Опрацювання правових реформ останніх років, зокрема у сфері сучасного правознавства, засвідчує, що здійснювані в цьому напрямі дослідження проводять без використання необхідних методологічних прийомів і засобів, які забезпечують об'єктивні результати. За цих умов принципове значення мають теоретично й прагматично аргументовані, побудовані на виражених методологічних підходах концепції та програми правового розвитку суспільства, зокрема правової реформи. Для ефективності сучасної української правової науки важливим є створення цілісної

методологічної системи, яка має охоплювати основні концептуальні підходи, найбільш запитувані методи та засоби пізнання як загальні, так і юридичні, а також методіку правових досліджень (Kelman, 2011). Усебічність наукового осмислення досвіду, проблем і перспектив правової реформи залежить від низки чинників, серед яких визначальним є з'ясування оптимальних засобів та технологій дослідження: методологічних підходів, принципів, методів, процедур тощо. Основним положенням для дослідження є розуміння того, що наукових знань набувають лише за умови, якщо вивчення предмета (тобто певного аспекту, виміру, зрізу, рівня правової реформи) здійснюють відповідно до вимог теорії пізнання. Основним складником цієї теорії є методологія, яка визначає істинність (правильність) і переконливість одержаних результатів та висновків наукового пошуку. За твердженням А. Ейнштейна, теорія пізнання без контакту з наукою стає порожньою схемою. Наука без теорії пізнання, якщо вона взагалі можлива без неї, – примітивна й безладна (Yushchuk, 1997, p. 36). Необхідність розроблення методологічної бази дослідження суттєвих властивостей правової реформи зумовлено постійною потребою комплексного висвітлення теоретичного образу цього правового феномену та перспектив її подальшої реалізації.

Результати й обговорення

Вирішення проблемних питань методології є неминучим для будь-якої науки. І це зрозуміло, адже результативність наукового пізнання, ступінь і деталізованість дослідження, а зрештою – приріст наукових знань безпосередньо залежать від методологічного інструментарію. Його своєчасне оновлення є передумовою підвищення ефективності не лише досліджень, а й нормотворчої та нормозастосовної практики. Тому в кожній науці дослідники час від часу мають звертатися до поглибленого осмислення, а нерідко й переосмислення цього інструментарію, окреслення перспектив його подальшого розвитку. Підвищену актуальність ці проблеми набули для пострадянського правознавства. Переважання впродовж тривалого періоду моністичного матеріалістичного підходу до вивчення правових явищ, негативне ставлення до всіх інших доктрин і теорій, які ґрунтуються на відмінних від матеріалізму світоглядних позиціях, перешкоджало використанню здобутків європейської та світової правової культури, звужувало уявлення про право, його місце в системі засобів соціального регулювання й способів світосприйняття. Це зумовило суттєве підвищення уваги до проблем методології як в українському, так і в пострадянському праві протягом останніх десятиліть (Koziubra, 2014; Koziubra, 2018).

Дослівно термін «методологія» (від грец. μέθοδος – шлях дослідження чи пізнання;

λόγος – вчення) означає вчення про метод. Упродовж століть це поняття зазнало видозмін, що зумовило появу різних підходів до його інтерпретації. Сучасне наукознавство теж не є винятком (Harasymiv, 2023). Одні автори визначають методологію як світоглядний, філософський аспект науки; інші ототожнюють її з діалектикою, історичним матеріалізмом, загальнотеоретичними проблемами будь-якої науки; деякі вбачають у ній теорію пізнання; інші вважають, що методологія – це інтегральне явище, загальнонауковий феномен, мистецтво, техніка; описують методологію як самостійну галузь наукового знання (метатеорію), яка виходить за межі філософської рефлексії та є вченням, наукою про метод і методіку; заперечують статус методології як самостійної науки, розглядаючи її як сукупність (систему) принципів, методів і логічних прийомів наукового пізнання.

У філософській енциклопедичній літературі методологію, з одного боку, розуміють як сукупність підходів, способів, методів, прийомів і процедур, що застосовують у процесі наукового пізнання й практичної діяльності для досягнення визначеної мети. У науковому пізнанні метою є здобування об'єктивного істинного наукового знання або побудова наукової теорії та її логічне обґрунтування, досягнення певного ефекту в експерименті чи спостереженні тощо. Практичну діяльність скеровують на створення бажаного матеріального чи ідеального предмета, певної реальності, на необхідну спрямованість об'єктивного процесу, функціонування матеріальної системи або її послідовне трансформовування тощо. З іншого боку, методологію описують як галузь теоретичних знань й уявлень про сутність і форми, закони, порядок та умови застосування підходів, способів, методів, прийомів і процедур під час наукового пізнання та практичної діяльності. Осмислюючи теоретичний і соціокультурний досвід, методологія розробляє загальні принципи створення нових пізнавальних засобів (Yolon, 2002). Схожі дефініції поняття методології представлено в довідкових і спеціальних працях.

У широкому значенні методологія – це передусім мистецтво осмисленого, критичного, системного та результативного мислення про те, як можна не лише досягти наукової істини, а й обґрунтувати її правдивість. Її практику або зосереджено довкола таких базових форм, як методологічний аналіз, методологічна рефлексія, методологічне розуміння, методологічне мислення, або ж акумульовано в складноінтегрованих формах, серед яких найчастіше використовують методологічну роботу, мислєдіяльність і професійне методологування (Kelman, 2011).

На думку С. Д. Гусарева та О. Д. Тихомирова (2010), методологію юридичної науки можна визначити як систему принципів і способів організації, побудови та здійснення теоретико-пізнавальної юридичної діяльності у сфері дослідження державно-правової дійсності, а

також вчення про цю систему. Методологія сучасної юридичної науки є складним і багато-аспектним утворенням, що охоплює: 1) питання структури наукового знання загалом і наукових правових теорій зокрема; 2) закони виникнення, функціонування й зміни наукових правових теорій; 3) поняттєвий каркас юридичної науки та її окремих дисциплін; 4) структуру методів юридичної науки; 5) аналіз її наукової мови, формальних і формалізованих методів дослідження (методики й процедури дослідницької діяльності), типології систем наукового правового знання тощо (Husariev, & Tykhomyrov, 2010, p. 63).

Згідно з дослідженням М. С. Кельмана (2013), методологія сучасного правознавства (юридичної науки) є вченням про структуру, логічну організацію, принципи, методи, засоби й форми діяльності дослідника в процесі пізнання державно-правових явищ. Методологія юридичної науки забезпечує як наукове пізнання, так і наукову діяльність учених-юристів. Вона є формою самопізнання та самосвідомості юриспруденції. Методологія правознавства повинна мати чітку структуру (вертикальну й горизонтальну), що охоплює такі загальні компоненти: домінантний світогляд, тип наукового мислення, філософські й інші засади, загальнонаукові та спеціальнонаукові парадигми, методологічні підходи, теорії й інші наукові знання, потенційно можливі та використовувані методи. Це важлива передумова формування ефективної системи правового регулювання суспільних відносин (Kelman, 2013, p. 382).

На переконання Ю. М. Оборотова та К. В. Горобця (2017), методологія правового пізнання – це система засобів, прийомів та інструментів осмислення права або окремих правових явищ. До її складу належать елементи філософської та наукової методології. Методологія правового пізнання охоплює методологічні засоби й інші конструкції, логічно розподілені за концептуальним та інструментальним рівнями. На концептуальному рівні методологія правового пізнання представлена парадигмами, методологічними принципами й концептуальними підходами, теоріями та концепціями, що визначають загальний стан і спрямованість правового пізнання, виконують функцію наукового позиціонування дослідження. Водночас інструментальний рівень методології правового пізнання містить методи, концепти, категорії та поняття, тобто ті інструменти, що виконують евристичну функцію (Oborotov, & Horobets, 2017, p. 460).

Поряд з окресленими позиціями у фаховій літературі представлено широкий спектр тлумачень методології правознавства, методології теорії держави і/та права, методології науки конституційного права (наукових досліджень у конституційному праві), методології цивілістичних досліджень, методології науки трудового права, методології науки кримінального процесу тощо.

Трансформуючи й екстраполюючи зазначені вище наукознавчі, методологічні й теоретичні положення (постулати) щодо мети і завдань наукової розвідки, слід виокремити такі компоненти методології опрацювання природи правової реформи: по-перше, світоглядні, філософські, наукознавчі, соціологічні й теоретичні засади дослідження; по-друге, принципи наукового пізнання предмета вивчення; по-третє, методологічні підходи; по-четверте, основні наукові методи осягнення предмета та побудови наукових знань. Такий підхід до опису архітектури методології наукового осмислення правової реформи не заперечує доречність, можливість і необхідність інших варіантів її структури, а, навпаки, передбачає їх розширення та взаємодоповнення, цілісність сприйняття, оскільки побудова різноманітних класифікацій або виокремлення відмінних складових методології конкретної наукової розвідки не є самоціллю, а зумовлені потребою встановлення взаємозв'язків між її компонентами, рівнями та розділами, що є необхідним для правильного вибору «арсеналу», «інструментарію» методологічних принципів, прийомів, правил, засобів загальнотеоретичного дослідження відповідно до сутності правової реформи й особливостей наукового знання з цієї проблематики (Kryvytskyi, 2025).

Методологічні підходи є визначальним за евристичним потенціалом компонентом (рівнем) у системі методології осягнення цілісної картини правової реформи (Vyshnovetska, 2014; Khridochkin, & Makushev, 2017). У теоретико-методологічних працях методологічним (концептуальним, наукознавчим) підходом розуміють сукупність знань про процес наукового дослідження (Bobrovnyuk, 2011); об'єднані загальними принципами взаємозалежні наукові методи, серед яких один або декілька є основними, а інші підпорядковані їм, залежні від них, мають допоміжний, інструментальний характер (Husariev, & Tykhomyrov, 2010); єдність філософського (світоглядного), теоретичного й методологічного знання, що визначає загальну стратегію дослідження, його конкретний напрям і відбір досліджуваних фактів, особливості інтерпретації результатів наукового пошуку (Serdiuk, 2018). Складність явища, різноманітність його передумов, виявів і форм взаємодії з іншими явищами безпосередньо позначається на кількості властивостей та ознак, які воно має. Така багато-аспектність вимагає й різноманіття методологічних підходів до встановлення та вивчення кожного з елементів. До таких складних за своїми змістом, сутністю й призначенням явищ належить і правова реформа, а тому для її розуміння та вивчення слід застосовувати сукупність методологічних підходів.

Ефективним є використання аксіологічного (ціннісного) підходу як концептуального способу пізнання сутнісного наповнення правової

реформи (Shevchenko et al., 2023). На думку А. О. Фальковського (2008), аксіологічний підхід є інтегративним, він імпліцитно наявний у кожному з концептуальних дослідницьких підходів, за його допомогою визначають: цінність права як соціального регулятора; здатність права реалізовувати певні цінності; ціннісне наповнення права. Ціннісний (аксіологічний) підхід у методології юриспруденції – це загальна стратегія дослідження, що визначає розгляд права крізь призму його відповідності певним цінностям, які можуть забезпечуватися правом і бути його основою (Falkovskyi, 2008, р. 253, 257). Цінність є здатністю предметів, явищ своїми властивостями й засобами задовольняти певні потреби суб'єкта. Ціннісний зміст мають усі аспекти людського життя. Цінності є серцевиною світогляду людини, мірою значущості речей, явищ і подій (Leci, 2022). Аксіологічний підхід дає змогу схарактеризувати цінність правової реформи, тобто її здатність завдяки притаманним властивостям задовольняти особисті, суспільні й державні потреби в прогресивному розвитку права.

Одним із важливих гносеологічних засобів осмислення правової реформи є антропологічний підхід, позаяк розуміння правових явищ має розпочинатися з антропологічного аспекту (Petrova, 1998). Антропологічні дослідницькі (методологічні) підходи – це ґрунтовані на висновках певних видів антропології світоглядні ідеї про природу й сутність людини, які визначають особливості виявлення, добору і систематизації науковцем досліджуваних фактів, а також їх інтерпретації та оцінки. У широкому значенні матриця правової антропології акцентує на людському вимірі правової реформи, її гуманістичній природі (Udovyka, 2011). Антропологічний аналіз є необхідним під час дослідження правової реформи, оскільки лише за її оцінювання індивідом, соціальними групами, суспільством загалом можна дійти максимально точних висновків про ефективність проведених правових перетворень. Водночас антропологічний зріз є лише одним аспектом досліджень у цій сфері й не може абсолютизуватися, гіпертрофуватися. Однак якщо реформа не покращує життя більшості членів суспільства, її не можна вважати правовою (Onishchenko, 2020).

Перспективним є використання герменевтичного підходу під час висвітлення внутрішньої закономірності правової реформи (Balynska, & Yashchenko, 2018). Герменевтична філософія права – це філософське вчення про розуміння в праві; осмислення розуміння як способу буття людини в праві (онтологічний вимір) і способу осягнення правової реальності (методологічний вимір). У системі методології правового пізнання герменевтичний підхід визначають як пов'язану з концепцією текстуально-символьної, комунікативної природи права стратегію дослідження, що спрямована на характеристики інтерпретаційних

аспектів правової реальності. У межах цього підходу правову реформу визначаються як досвід її розуміння, інтерсуб'єктивне конститування правових смислів із цього приводу. Визначаючи конструктивну роль передрозуміння, герменевтичний підхід можна протиставити як постмодерністському свавіллю інтерпретації правової реформи, так і позитивістському засиллю науковості. Важливу гуманістичну сутність герменевтики закладено у структурі «герменевтичної спіралі» – руху від передрозуміння до повного розуміння правової реформи, а потім – у зворотному порядку, для перевірки необхідності змін і доповнень початкового уявлення (Varga, 2022).

Серед низки методологічних підходів наукового опрацювання теорії та практики правової реформи доречно виокремити діяльнісний, що долає колізію об'єктивного й суб'єктивного, ідеального та матеріального, характеризується цільовими програмами функціонування. За твердженням С. Д. Гусарева (2011), діяльнісний підхід у праві – це гармонійна сукупність установок, прийомів, методів, серед яких метод діяльності вважають провідним, а інші – допоміжними. Цей підхід дає змогу спрямувати увагу дослідника не тільки на проблему власне діяльності у сфері права, а й на інші правові явища, у співвідношенні або взаємодії з якими вона знаходиться (Husariev, 2011, р. 165). Діяльнісний підхід передбачає пояснення правової реформи в нерозривній єдності з діяльністю людини, оскільки будь-яку реформу обумовлюють зрештою дії конкретних людей як активних суб'єктів, її результати виражені в поведінці, творчості людей. У сфері діяльності об'єднують мету (завдання), засоби, способи та результати правової реформи (Husariev, 2005).

Схарактеризуємо пізнавальні можливості такого методологічного підходу опису й пояснення правової реформи, як компаративний (Jonathan, 1998). Розвиток компаративного підходу в праві безпосередньо пов'язано з іншими соціогуманітарними науками, сприйняттям їх методологічних здобутків та адаптації до сфери пізнання права порівняльного методу й відповідних теоретичних конструкцій (Mousourakis, 2013). Згідно з міркуваннями О. Д. Тихомирова (2005), компаративний підхід – це один із наукових підходів, поряд із системним, функціональним та іншими, який ґрунтується на компаративному методі (компараториці), що охоплює порівняльний метод і методи зіставлення, протиставлення, паралельних зіставлень та інші методи дослідження «не одного» об'єкта або його стану, властивості, а також методи, які є допоміжними (Тухомугов, 2005, р. 257). Визначальною особливістю компаративного підходу є те, що його спрямовано на дослідження не одного конкретного аспекту правової реформи, а на їх сукупність. Результатом його застосування є загальне та різне, універсальне й унікальне в природі правової реформи в межах різних національних та інших

правових систем (правових культур, правових традицій тощо), а також юридичної мапи світу загалом (Tykhomyrov, & Husariev, 2013).

Поряд із розглянутими вище методологічними підходами вивчення правової реформи важливе місце посідає системний, що сприяє цілісному вивченню предмета наукового пошуку. Його ґносеологічна особливість полягає в тому, що він є світоглядною позицією, на підставі якої аналізують об'єкт пізнання, або є принципом чи сукупністю принципів, які використовують для дослідження системних об'єктів (Berestova et al., 2021), зокрема адміністративної (Nadolishnii, 1998) та системної (Bidziura, 2004) реформ. Перевага системного підходу полягає в тому, що він надає можливість зберегти й розвинути цілісність у вивченні певного предмета дослідження, охопити не тільки основні, а й усі супровідні аспекти та внаслідок цього – встановити й проаналізувати комплексно процес виникнення та розвитку відповідного предмета, встановити його основні зв'язки, зони впливу (Zamorska, 2016). Привертає увагу твердження про те, що дослідження правової реформи, як і її здійснення, має ґрунтуватися на засадах системного підходу (Tsvik, & Petryshyn, 2008). Зауважимо, що системний підхід – це аспект, вектор дослідження, який передбачає розгляд правової реформи як складного, багатоструктурного, багатовимірного явища (Lemak, 2002). Він дає змогу отримати нові знання щодо правової реформи як цілого, основних і суттєвих ознак її елементів, відношень і зв'язків, які є між ними.

Застосування феноменологічного підходу під час окреслення теоретичного образу правової реформи надає можливість уявити останню як особливий соціальний (Yushchuk, 1997), правовий (Kryzhanovskiy, 2021) феномен. У філософсько-методологічних працях феномени розуміють як логічні акти свідомості в їх безпосередній очевидності як комплекс переживань. Тобто феномен – це акт свідомості, який не має жодного внутрішнього чи зовнішнього, фізичного і психічного впливу на людину (Balynska, & Yashchenko, 2018). До сфери інтересів феноменології права належить пошук сенсу існування людини в праві, смислу буття права, онтологічної структури права, взаємозв'язок буття права й людського існування тощо. Феноменологічний підхід сфокусовано на пошуку сенсу правової реформи, тобто її ейдосу (смыслових рис), а також утриманні від спекулятивних роздумів щодо феномена правової реформи, що обмежується лише дескрипцією (описом).

Висновки

На підставі проаналізованого вище автор доходить висновку, що методологія правових досліджень та уявлення вчених про її потенціал сформувалися історично, у контексті філософії та науки про метод як шлях пізнання й розуміння явищ об'єктивного світу. Дослідження праць із методологічних проблем юридичної науки засвідчує наявність надзвичайно широкого спектру думок щодо змісту, структури та можливостей методології в історичному, теоретичному й галузевому аспектах. Методологія сучасного правознавства є складним соціокультурним феноменом, у якому відображено специфіку ґносеологічного дискурсу правового життя, його компонентів і рівнів. Зокрема, методологія дослідження правової реформи – це концептуальний виклад ідеї, мети, вектору, змісту й складових методологічного інструментарію, що забезпечує отримання релевантної, об'єктивної та систематизованої інформації про суттєві властивості правової реформи.

Необхідний для комплексного вивчення природи правової реформи ґносеологічний інструментарій має різний характер і є багаторівневою, мозаїчною та інтегративною системою адаптованих методологічних знань. Для забезпечення достовірності й обґрунтованості результатів опрацювання сутності правової реформи виокремлено світоглядні, філософські, наукознавчі, соціологічні й теоретичні засади; принципи наукового пізнання; методологічні (концептуальні, наукознавчі) підходи; загальні методи мислення, філософські, загальнонаукові, конкретно-наукові (приватнонаукові) методи. До основних методологічних підходів дослідження правової реформи належать: аксіологічний, антропологічний, герменевтичний, діяльнісний, компаративний, системний, феноменологічний та ін. Їх можна застосовувати для вивчення певних аспектів правової реформи, з огляду на завдання наукового пошуку. Безпідставне надання переваги одному з методологічних підходів спричиняє негативні наслідки для наукової праці загалом. Лише плюралізм методологічних підходів дає змогу здійснити всебічну загальнотеоретичну характеристику правової реформи. Водночас слід відрізняти методологічний (концептуальний, наукознавчий) підхід дослідження правової реформи як складову методології її осмислення від дослідницького (наукового) підходу розуміння правової реформи як компонента теорії правової реформи.

References

- [1] Balynska, O.M., & Yashchenko, V.A. (2018). *Methodology of modern jurisprudence*. O.M. Balynska (Eds.). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs.
- [2] Berestova, I.E., Verenkotova, O.V., Serbina, N.O., & Seminoh, S.V. (2021). Public interest in private law relations of transition democracies: a modern view from the standpoint of a systemic approach. *International Journal of Criminology and Sociology*, 10, 430-439. DOI: 10.6000/1929-4409.2021.10.51

- [3] Bidziura, I.P. (2004). *Philosophy of system reforms in Ukraine at the turn of the century*. Kyiv: Educational Book.
- [4] Bobrovnyk, S.V. (2011). *Compromise and conflict in law: an anthropological and communicative approach to analysis*. Kyiv: Yuryd. dumka.
- [5] Falkovskiy, A.O. (2008). Value approach in legal research. *Current Problems of State and Law*, 42, 253-257.
- [6] Harasymiv, T.Z. (2023). *Methodology of legal research*. Lviv: Rastr-7.
- [7] Husariev, S. (2011). Active approach is in the structure of methodology of modern jurisprudence. *Law of Ukraine*, 8, 160-166.
- [8] Husariev, S.D. (2005). *Legal activity: methodological and theoretical aspects*. Kyiv: Znannia.
- [9] Husariev, S.D., & Tykhomyrov, O.D. (2010). *Legal deontology (fundamentals of legal activity)* (4th ed.). Kyiv: Znannia.
- [10] Jonathan, H. (1998). Comparative law, law reform and legal theory. *Oxford Journal of Legal Studies*, 9(1), 101-115. DOI: 10.1093/ojls/9.1.101
- [11] Kelman, M.S. (2013). Methodology of modern jurisprudence: formation and main directions of development. *Doctoral thesis*. Lviv.
- [12] Kelman, M.S. (2011). *Legal science: problems of methodology*. Ternopil: Terno-graf.
- [13] Kelman, M.S., Kotukha, O.S., & Koval, I.M. (2017). *Methodology as a form of thinking and a component of researcher culture*. M.S. Kelman (Eds.). Lviv: Raster-7.
- [14] Khridochkin, A.V., & Makushev, P.V. (2017). *Methodology of modern jurisprudence*. Dnipro: Gelvetika.
- [15] Kostytskyi, M.V. (2022). The need to use a integrated methodology in modern legal science. *Philosophical and Methodological Problems of Law*, 1(23), 7-12. DOI: 10.33270/01222302.7
- [16] Koziubra, M. (2014). Methodology of legal scholarship and methodology of law: correlation between concepts and their features. *Law of Ukraine*, 1, 22-32.
- [17] Koziubra, M.I. (2018). Jurisprudence, science, methodology: evolution of approaches to their interconnection. *NaUKMA Research Papers. Series "Law"*, 1, 3-8.
- [18] Kozlovskiy, A.A. (1999). *Law as knowledge: introduction to the epistemology of law*. Chernivtsi: Ruta.
- [19] Kryvytskyi, Y.V. (2025). Methodology of law reform research: an attempt to describe the epistemological mosaic. *Uzhhorod National University Herald. Series "Law"*, 90(1), 85-93. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.90.1.12
- [20] Kryzhanovskiy, A. (2021). Legal reforms and legal order in Ukraine: will the potential for synergy be exploited? *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, 49, 4-7. DOI: 10.32841/2307-1745.2021.49.1
- [21] Leci, V. (2022). Natural law as an axiological aspiration and ethical refiner of law. *Access to Justice in Eastern Europe*, 4(16), 55-67. DOI: 10.33327/AJEE-18-5.4-a000441
- [22] Lemak, V.V. (2002). *State and legal reform in Czechoslovakia in the context of post-socialist modernisation and the division of the federation*. Uzhhorod: Lira.
- [23] Mousourakis, G. (2013). Legal transplants and legal development: a jurisprudential and comparative law approach. *Acta Juridica Hungarica*, 54(3), 219-236. DOI: 10.1556/ajur.54.2013.3.2
- [24] Nadolishnii, P.I. (1998). *Ethno-national factor of administrative reform in Ukraine: problems of theory, methodology, practice*. Kyiv: UADU.
- [25] Oborotov, Y.M., & Horobets, K.V. (2017). Methodology of legal knowledge. In *Great Ukrainian legal encyclopedia* (Vol. 2). Kharkiv: Pravo.
- [26] Onishchenko, N.M. (Eds.). (2020). *Law and progress: demands of civil society*. Kyiv: Nauk. dumka.
- [27] Petrova, L.V. (1998). *Fundamental problems of legal methodology: philosophical and legal discourse*. Kharkiv: Pravo.
- [28] Serdiuk, I.A. (2018). Interpretation of the notion of a methodological approach in modern legal science. *Scientific Bulletin of Dnipro State University of Internal Affairs*, 4, 52-58.
- [29] Shevchenko, A.E., Kudin, S.V., Nikolenko, M.B., Malyshev, B.V., & Kunenko, I.S. (2023). Axiological determinants of cognition of law. *International Journal for the Semiotics of Law*, 36, 579-598. DOI: 10.1007/s11196-022-09960-z
- [30] Tsvik, M.V., & Petryshyn, O.V. (Eds.). (2008). *Legal system of Ukraine: history, state and development prospects*. (Vol. 1). Kharkiv: Pravo.
- [31] Tykhomyrov, A.D. (2005). *Legal comparativism: philosophical, theoretical and methodological problems*. Kyiv: Znannia.
- [32] Tykhomyrov, O., & Husariev, S. (2013). Methodology of comparative studies in Ukraine: philosophical and legal aspect. *Law of Ukraine*, 9, 117-137.
- [33] Udovyka, L.H. (2011). *Transformation of the legal system in the context of globalization: anthropological dimension*. Kharkiv: Pravo.
- [34] Varga, C. (2022). Hermeneutics of the law. *Public Governance, Administration and Finances Law Review*, 7(1), 77-90. DOI: 10.53116/pgafir.2022.1.6

- [35] Vyshnovetska, S.V. (2014). *Methodology of labor law science*. Kyiv: Nika-Center.
- [36] Yolon, P. (2002). *Methodology. Philosophical encyclopedic dictionary* (p. 374). V.I. Shynkaruk (et al.). (Eds.). Kyiv: Abrys.
- [37] Yushchuk, O.I. (1997). *Law reform: general concept, problems of implementation in Ukraine*. Kyiv: Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine.
- [38] Zamorska, L. (2016). System approach in constitutional law: general-theoretical content. *Law of Ukraine*, 6, 107-113.

Список використаних джерел

- [1] Балинська О. М., Ященко В. А. Методологія сучасного правознавства : посібник / за заг. ред. О. М. Балинської. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 372 с.
- [2] Berestova I. E., Verenkiotova O. V., Serbina N. O., Seminoh S. V. Public interest in private law relations of transition democracies: a modern view from the standpoint of a systemic approach. *International Journal of Criminology and Sociology*. 2021. Vol. 10. P. 430–439. DOI: 10.6000/1929-4409.2021.10.51
- [3] Бідзюра І. П. Філософія системних реформ в Україні на рубежі століть : монографія. Київ : Навч. кн., 2004. 189 с.
- [4] Бобровник С. В. Компроміс і конфлікт у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу : монографія. Київ : Юрид. думка, 2011. 384 с.
- [5] Фальковський А. О. Ціннісний підхід у правових дослідженнях. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 42. С. 253–257.
- [6] Гарасимів Т. З. Методологія правових досліджень : підручник. Львів : Растр-7, 2023. 412 с.
- [7] Гусарев С. Діяльнісний підхід у структурі методології сучасного правознавства. *Право України*. 2011. № 8. С. 160–166.
- [8] Гусарев С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти : монографія. Київ : Знання, 2005. 375 с.
- [9] Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Знання, 2010. 495 с.
- [10] Jonathan H. Comparative law, law reform and legal theory. *Oxford Journal of Legal Studies*. 1989. Vol. 9. No. 1. P. 101–115. DOI: 10.1093/ojls/9.1.101
- [11] Кельман М. С. Юридична наука: проблеми методології : монографія. Тернопіль : Терно-граф, 2011. 492 с.
- [12] Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2013. 449 с.
- [13] Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І. М. Методологія як форма мислення і складова культури дослідника : навч. посіб. / за заг. ред. М. С. Кельмана. Львів : Растр-7, 2017. 220 с.
- [14] Хрідочкін А. В., Макушев П. В. Методологія сучасного правознавства : навч. посіб. Дніпро : Гельветика, 2017. 368 с.
- [15] Костицький М. В. Потреба використання цілісної методології в сучасній юридичній науці. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 1 (23). С. 7–12. DOI: 10.33270/01222302.7
- [16] Козюбра М. Методологія правознавства і методологія права: співвідношення понять та їх особливості. *Право України*. 2014. № 1. С. 22–32.
- [17] Козюбра М. І. Правознавство, наука, методологія: еволюція підходів до їхніх взаємозв'язків. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Т. 1. С. 3–8.
- [18] Козловський А. А. Право як пізнання: вступ до гносеології права : монографія. Чернівці : Рута, 1999. 295 с.
- [19] Кривицький Ю. В. Методологія дослідження правової реформи: спроба опису гносеологічної мозаїки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 90. Ч. 1. С. 85–93. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.90.1.12
- [20] Крижановський А. Ф. Правові реформи і правовий порядок в Україні: чи буде використаний потенціал синергії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. Вип. 49. С. 4–7. DOI: 10.32841/2307-1745.2021.49.1
- [21] Leci V. Natural law as an axiological aspiration and ethical refiner of law. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. Vol. 4. No. 16. P. 55–67. DOI: 10.33327/AJEE-18-5.4-a000441
- [22] Лемак В. В. Державно-правова реформа в Чехословаччині в умовах постсоціалістичної модернізації та поділу федерації : монографія. Ужгород : Ліра, 2002. 248 с.
- [23] Mousourakis G. Legal transplants and legal development: a jurisprudential and comparative law approach. *Acta Juridica Hungarica*. 2013. Vol. 54. No. 3. P. 219–236. DOI: 10.1556/ajur.54.2013.3.2

- [24] Надолішній П. І. Етнонаціональний фактор адміністративної реформи в Україні: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Київ : УАДУ, 1998. 264 с.
- [25] Оборотов Ю. М., Горобець К. В. Методологія правового пізнання. *Велика українська юридична енциклопедія*. Харків : Право, 2017. Т. 2 : Філософія права. С. 460–463.
- [26] Право і прогрес: запити громадянського суспільства : монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Київ : Наук. думка, 2020. 368 с.
- [27] Петрова Л. В. Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискурс : монографія. Харків : Право, 1998. 416 с.
- [28] Сердюк І. А. Інтерпретація поняття «методологічний підхід» у сучасній правничій науці. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 52–58.
- [29] Shevchenko A. E., Kudin S. V., Nikolenko M. B., Malyshev B. V., Kunenko I. S. Axiological determinants of cognition of law. *International Journal for the Semiotics of Law*. 2023. Vol. 36. P. 579–598. DOI: 10.1007/s11196-022-09960-z
- [30] Правова система України: історія, стан та перспективи розвитку : у 5 т. / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2008. Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. 728 с.
- [31] Тихомиров А. Д. Юридическая компаративистика: философские, теоретические и методологические проблемы : монография. Киев : Знання, 2005. 334 с.
- [32] Тихомиров О., Гусарев С. Методологія порівняльних досліджень в Україні: філософсько-правовий аспект. *Право України*. 2013. № 9. С. 117–137.
- [33] Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія. Харків : Право, 2011. 552 с.
- [34] Varga C. Hermeneutics of the law. *Public Governance, Administration and Finances Law Review*. 2022. Vol. 7. No. 1. P. 77–90. DOI: 10.53116/pgafir.2022.1.6
- [35] Вишневецька С. В. Методологія науки трудового права : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2014. 332 с.
- [36] Йолон П. Методологія. *Філософський енциклопедичний словник* / [В. І. Шинкарук (гол. редокол.) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. С. 374.
- [37] Ющик О. І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні : монографія. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. 192 с.
- [38] Заморська Л. Системний підхід у конституційному праві: загальнотеоретичний зміст. *Право України*. 2016. № 6. С. 107–113.

KRYVYTSKYI Yuri

PhD in Law, Associate Professor, Head of the of the Department of Theory, History and Philosophy of Law of the National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7063-4725>

Methodological Approaches in the Structure of the Methodology of Law Reform Research

Abstract. The article summarizes, expands and substantiates scientific knowledge about the place, role and epistemological potential of methodological approaches in the system of methodological tools for studying law reform. Modern views on the content, structure, features and possibilities of the methodology of science, the methodology of jurisprudence, and the methodology of legal knowledge are discussed. It has been found that the methodology of legal research and scientists' ideas about its potential were formed historically, under the influence of the achievements of philosophy and science about the method as a way of knowing and understanding the phenomena of the objective world. The methodology of modern jurisprudence is a complex socio-cultural phenomenon, which clearly reflects the specifics of the epistemological discourse of law life, its components and levels. It is proposed that the methodology of law reform research should be understood as a conceptual presentation of the idea, goal, vector, content and components of the methodological toolkit, which ensures obtaining the most adequate, objective and systematized information about the essential properties of law reform. It is proven that the epistemological arsenal necessary for a comprehensive study of the nature of law reform has a different nature and is a multi-level, mosaic and integrative system of adapted methodological knowledge. To ensure the reliability and validity of the results

of studying the essence of law reform, worldview, philosophical, scientific, sociological and theoretical foundations are distinguished; principles of scientific knowledge; methodological (conceptual, scientific) approaches; general methods of thinking, philosophical, general scientific, specific scientific (private scientific) methods. Key methodological approaches to the study of law reform include axiological, anthropological, hermeneutic, activity-based, comparative, systemic, phenomenological, and others. It is emphasized that it is necessary to distinguish the methodological (conceptual, scientific) approach to the study of law reform as a component of the methodology of its understanding from the research (scientific) approach to understanding law reform as a component of the theory of law reform. This approach to describing the architecture of the methodology for the scientific study of law reform does not deny the relevance, possibility and necessity of other variants of its structure, but on the contrary, it provides for their enrichment and complementarity, integrity of perception, since the construction of various classifications or the isolation of distinctive components of the methodology of a specific scientific investigation is not an end in itself, but is conditioned by the need to establish relationships between its components, levels, which is necessary for the correct choice of the arsenal of methodological tools (principles, approaches, methods) of general theoretical research in accordance with the internal regularity of law reform and the peculiarities of scientific knowledge on this issue

Keywords: methodology; methodology of jurisprudence; methodological approach; reform; social reform; law reform; theory of law reform.